

ЗМІСТ, ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ СЕРЕДНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ У 60–70-Х РР. ХХ СТ.

У статті за суспільно-політичними, соціально-економічними, організаційно-педагогічними критеріями простежено зміну пріоритетів змісту, форм профорієнтації в контексті освітніх змін в Україні у 60–70-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: профорієнтація, факультативи, навчально-виробничі комплекси, професійний інтерес, профінформація.

Об'єктивний історичний процес розвитку держави вимагає підготовки фахівця нового покоління, формування в них людини як виробника матеріальних і культурних цінностей, як громадянина і суспільного діяча. Одним із шляхів вирішення цих завдань є критичне осмислення набутого історичного досвіду з проблеми організації професійної орієнтації учнів середніх шкіл України саме у 1960–1970-х рр., коли спостерігається використання активних форм професійної орієнтації учнів.

Проблемами професійної орієнтації займалися: С. Золотухіна, Р. Іваненко, Т. Колісник, К. Нестеренко – теоретичні основи підготовки до профорієнтаційної роботи учнів; Є. Климов, Н. Кнорр, В. Моляко, Є. Павлютенков, Б. Федоришин – вивчення соціально-економічних передумов професійного самовизначення; О. Мороз, І. Назимов, Л. Тимчук, В. Ярошенко – формування інтересів, мотивів спрямованості учнів у виборі професії; А. Кальянов, В. Носков – висвітлення історії зародження профорієнтаційної діяльності з молоддю; О. Олеярник – аналіз передумов розвитку ідей професійної спрямованості навчання старшокласників у вітчизняній педагогічній думці. Названі вчені розкрили загальні тенденції розвитку професійної спрямованості навчання саме в педагогічних працях вітчизняних науковців досліджуваного періоду. Однак на сьогодні відсутній аналіз впливу різних чинників на зміну пріоритетів змісту, форм організації професійної орієнтації учнів на певні професії саме у 60–70-х рр. ХХ ст., що детермінувало основні сучасні форми, методи профорієнтації старшокласників.

Мета статті – розглянути зміну пріоритетів змісту, форм профорієнтації в контексті окресленого періоду за суспільно-політичними, соціально-економічними, організаційно-педагогічними критеріями.

Теоретичні питання профорієнтації учнів у 1960–1970-х рр. розробляли такі вчені: М. Алексєєв (мотивація навчання і професійних намірів учнів 8–10-х класів); З. Нечипорук (форми організації професійної орієнтації учнів); Б. Кобзар (науково-методичні розробки для вчителів з профорієнтації старшокласників) [1; 3–5]. Для детального аналізу педагогічних поглядів, теорій, фактів і явищ у 1960–1970-ті рр. необхідно простежити організацію профорієнтації, взаємозв'язок з іншими явищами й умовами соціально-суспільного життя, загальноосвітньої школи, а також становлення їх у контексті особливостей історичного розвитку України. Соціально-економічні перетворення із середини 1960-х до кінця 1970-х рр. озна-

менувались будовою виробництва, високими темпами розвитку техніки, що потребувало розвитку здатності людини швидко її засвоювати. Це зумовило посилення значення принципу політехнізму в школі й вплинуло на зміну форм профорієнтації [2].

На основі аналізу організаційно-педагогічних критеріїв було встановлено, що започаткування поширення та поглиблення змісту профорієнтації у навчальному процесі почалося з факультативів з різних предметів. Порівняльний аналіз навчальних планів для шкіл на 1961/62 та 1966/67 н. р. дає можливість відстежити спрямованість навчальних факультативів не тільки на поглиблене вивчення основ наук, а й на трудове навчання, виробничі професії. Так, у 1961 р. вводяться: нові курси з виробничим навчанням, у 9–10 класах вводяться факультативи та збільшується кількість годин на трудове навчання, у 5–7-х класах – робота на шкільній навчально-дослідній ділянці, у 5–8-х класах – у майстернях і уроки домогосподарства, у 9–10-х класах – виробниче навчання, у 5–7-х, 9–10-х класах – навчально-виробнича практика, що забезпечує здобуття практичних економічних знань про планування, виробничу дисципліну, заробітну плату, формування відповідальності за результати праці завдяки включення школярів у реальні виробничі відносини. Протягом 1970-х рр. відбуваються з'їзди, наради, семінари, ухвалюються численні закони, постанови, накази, інструкції щодо поліпшення трудового виховання, трудової підготовки, профорієнтаційної роботи, зміцнення навчально-матеріальної бази загальноосвітніх шкіл і працевлаштування випускників.

Важливо для нашого дослідження відзначити, що у 1966 рр. приймається Міністерством освіти ряд постанов про: забезпечення професійної підготовки учнів за рахунок годин на трудове навчання, гурткової роботи і факультативних занять; поліпшення роботи з трудової політехнічної підготовки школярів і готувати до життя, до свідомого вибору професії; працевлаштування на роботу в народне господарство молоді, яка закінчує школи Української РСР; поліпшення роботи з професійної орієнтації і трудової підготовки учнів у школах.

В останній постанові відзначалися такі недоліки в організації профорієнтації учнів: відсутність системи підготовки учнів до свідомого вибору професії, невикористання можливостей основ наук, трудового навчання на заохочення учнів до масових професій, необхідних суспільству; недостатнє врахування у трудовому та виробничому навчанні старшокласників умов кожної школи, зв'язків з виробництвом та перспективи трудовлаштування випускників шкіл; слабе використання позакласної та позашкільної роботи для розвитку інтересів учнів до різних професій; незастосування результатів діагностичних методик схильностей, здібностей та професійних інтересів у змісті профорієнтаційних практикумів; слабе залучення учнів до занять з таких практикумів, як механізація сільського господарства, хімічна технологія, будівельна технологія; послаблення уваги до роботи учнівських виробничих бригад.

Міністерством освіти вперше порушується питання про методичне забезпечення та підготовку педагогічних кадрів для здійснення професійної орієнтації та трудового навчання й виховання учнівської молоді. Крім того, йде мова про висвітлення цих питань у пресі, радіо, телебаченні, кіно, розповсюдження довідників, збірників, нарисів про різні спеціальності.

Аналіз статей педагогічних журналів показав, що на сторінках преси мова йшла про посилення підприємствами, установами, колгоспами, радгоспами допомоги школам у справі політехнічної та трудової підготовки учнів, зокрема в зміцненні навчально-матеріальної бази шкільних кабінетів, лабораторій, майстерень та цехів і виділенні для них кадрів з-поміж найбільш кваліфікованих спеціалістів з метою активізації профорієнтаційної роботи зі старшокласниками.

Це вплинуло на активізацію впровадження в школах республіки професійної підготовки учнів. Так, у 1970 р. було організовано вивчення учнями автомобіля у 430 середніх школах, трактора – в 576 школах. Крім того, розпочалася підготовка механізаторів-тваринників у 39 і комбайнерів – у 23 школах. А через п'ять років, у 1974/75 н. р., вивчення автосправи було запроваджено у 734 школах, тракторної справи – у 1548 [5].

Розширенню професійної підготовки школярів сприяло поліпшення навчально-матеріальної бази. Школи вже мали 1689 кабінетів механізації сільського господарства, відповідну техніку: 2519 тракторів, 58 комбайнів тощо. У школах створюються профорієнтаційні куточки та кабінети. Якщо в 1970 р. таких кабінетів було 200, то через п'ять років їх було вже 1118 [2; 5].

У серпні 1974 р. була прийнята постанова Ради Міністрів СРСР “Про організацію міжшкільних навчально-виробничих комбінатів трудового навчання і професійної орієнтації учнів”. І вже у 1978 р. в УРСР було створено 260 навчально-виробничих комбінатів міського, районного (комбінованого) і сільського типу. Така форма поєднання трудового навчання з продуктивною працею, ознайомлення з виробництвом мала певне виховне й навчальне значення. Учні в процесі трудового навчання у комбінаті оволодівали практичними вміннями з технології.

У результаті реформування змісту шкільної освіти 1960-х рр. було визначено пріоритети щодо формування навчальних предметів у логіці відповідної науки, відмови від професіоналізації. Незважаючи на те, що “розуміння зв'язку школи з життям було лише як ознайомлення з виробництвом (промисловим, сільськогосподарським)” [5, с. 4] і професійна орієнтація учнів не виділялася активними формами, методами, але ми вважаємо, що саме в цей період почався перегляд ставлення до профорієнтації, відбувалася зміна її спрямування від робітничої професії до інженерних, конструкторських професій.

Висновки. Таким чином, з'ясовано, що виокремлювані у 60–70-х рр. минулого століття зміст, методи та форми профорієнтації учнів середніх шкіл України конкретизувалися у зв'язку з інтенсивним розвитком виробництва, впровадженням у практику питань суспільно корисної та виробничої праці учнів, спрямованості трудового виховання на збереження суспі-

льної власності, економії часу, заощадження ресурсів і охорони природи. У цей період профорієнтація не зводилася тільки до агітаційних методів, а орієнтувалася на всебічний, гармонійний розвиток особистості майбутнього працівника виробництва. Стали активно застосовувати різні форми та методи профорієнтації (навчальні кабінети, навчальні цехи на підприємствах, дільниці, шкільні і міжшкільні навчально-виробничі майстерні та навчально-виробничі комбінати, виробничі бригади, екскурсії, бесіди, лекції, зустрічі з передовиками підприємства). Отже, профорієнтація учнів у 60–70-ті рр. ХХ ст. у школах України була спрямована на формування професійного інтересу учнів на масові професії, своєчасне виконання завдань щодо працевлаштування випускників середніх загальноосвітніх шкіл; надання їм необхідної допомоги в оволодінні виробничими професіями. Такий підхід вважаємо прогресивним для окресленого періоду.

Подальшого дослідження потребують основні напрями організації профорієнтації учнів у 90-х рр. ХХ ст., коли змінювалися політично-економічні умови; визначення актуального досвіду організації профорієнтації в сучасних закладах України.

Список використаної літератури

1. Алексєєв М.І. Мотивація навчання і професійні наміри учнів VIII- х класів / М.І. Алексєєв // Професійна орієнтація учнів / упор. З.С. Нечипорук. – К. : Вища школа, 1971. – С. 3–7.
2. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : монографія / Л.Д. Березівська. – К. : Богданова А. М., 2008. – 406 с.
3. Васильєв Ю.К. Политехническое образование, трудовое воспитание и профориентация школьников (аннотированная тематика лекций) / Ю.К. Васильев. – М. : Знание, 1976. – 96 с.
4. Кобзар С.Б. Науково-методичні матеріали з профорієнтації старшокласників / Б.С. Кобзар // Професійна орієнтація учнів / упор. З.С. Нечипорук. – К. : Вища школа, 1971. – С. 3–9.
5. Нечипорук З.С. Деякі питання системи профорієнтаційної роботи в середній школі / З.С. Нечипорук // Професійна орієнтація учнів / упорядник З.С. Нечипорук. – К. : Вища школа, 1971. – С. 9–14.
6. Очерки истории педагогической науки в СССР [1917–1980] / [под ред. Н.П. Кузина, М.Н. Колмаковой]. – М. : Педагогика, 1986. – 289 с.

Черевань И.И. Содержание, формы профессиональной ориентации учащихся средних школ Украины в 60–70-х гг. ХХ ст.

В статье на основе общественно-политических, социально-экономических, организационно-педагогических критериев проанализированы изменения приоритетов содержания, форм профориентации в контексте образовательных изменений в Украине 60–70-х гг. ХХ в.

Ключевые слова: профориентация, факультативы, учебно-производственные комплексы, профессиональный интерес, профинформация.

Cherevan I. Maintenance, forms of vocational orientation of high schools students of Ukraine in 60–70-th XX of century

In the article on social and political, socio-economic, organizationally-pedagogical criteria the change of priorities of maintenance, forms of vocational orientation is traced in the context of educational changes in Ukraine in 60–70-th XX of century.

Key words: vocational guidance, open classrooms, industrial practice complexes, professional interest, profinancialiforamation.